

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

שניאורסאהן

מליובאוויטש

ויחי

מתורגם ומעובד לפי השיחות של לקוטי שיחות חלק טו

(תרגום הפשי)

יוצא לאור על ידי

„מכון לוי יצחק“

כפר חב"ד ב'

שנת חמשת אלפים שבע מאות ושמונים לבריאה
שנת השבעים לנשיאות כ"ק אדמו"ר מלך המשיח

לזכות

הרה"ת ר' ארי' לייב בן מרת צירל ליבא שיחי' גאלדמאן
ליום הולדתו, כ"ח כסלו - ד' דחנוכה
הרה"ת ר' חיים אליהו בן מרת דבורה לאה שיחי' מישולבין
ליום הולדתו, כ"ט כסלו - ה' דחנוכה
הרה"ת ר' נפתלי הערץ בן מרת רייזל שיחי' עסטולין,
ליום הולדתו, ב' טבת - זאת חנוכה
הרה"ת ר' אלחנן דוב בער בן מרת נשה שיחי' גראסמאן,
ליום הולדתו, ג' טבת
הו"ח ר' יצחק בן מרת מזל שיחי' וינשטיין,
ליום הולדתו, ג' טבת
הרה"ת ר' לוי בן מרת פייגא שיחי' בנימינסון,
ליום הולדתו, ח' טבת
הו"ח ר' ישראל בן מרת גיטל שיחי' ווייס,
ליום הולדתו, ח' טבת
הרה"ת ר' מנחם מענדל בן מרת צירל שיחי' ליפסקער,
ליום הולדתו, ח' טבת
הרה"ת ר' צבי מרדכי בן מרת שרה שיחי' גודמאן,
ליום הולדתו, ט' טבת
הו"ח ר' ארי' לייב בן מרת אסנת שיחי' ווייסבאך,
ליום הולדתו, ט' טבת
לאריכות ימים ושנים טובות עד ביאת גואל צדק
ומתוך בריאות הנכונה ולשנת ברכה והצלחה בגו"ר

*

נדפס ע"י ידידיהם

הרה"ת ר' יוסף יצחק הלוי וזוגתו מרת גיטל רחל שיחיו שגלוב

For this and other books on Moshiach & Geulah, go to:

<http://www.torah4blind.org>

To DEDICATE AN ISSUE IN HONOR OF A LOVED ONE, CALL (323) 934-7095

הכתובת להשיג השיחות באינטרנט:

<http://www.torah4blind.org>

א. ניטלו מראובן מעלות הכהונה והמלכות

על הפסוק „ראובן בכורי אתה... יתר שאת ויתר עז פחו כמים אל תותר...“¹, מפרש רש"י את המילים: „יתר שאת – ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהונה לשון נשיאות כפים“; „ויתר עז – במלכות... ומי גרם לך להפסיד כל אלה“; „פחו כמים – הפחו והבהלה אשר מהרת להראות כעסך... לכך“; „אל תותר – אל תרבה ליטול כל היתרות הללו שהיו ראויות לך...“.

ב"תרגום"² מבואר הפסוק: „הוה חזי למייסב תלתא חולקים, בכירותא כהונתא ומלכותא – ראובן היה ראוי לקבל שלושה חלקים: בכורה כהונה ומלכות, אך הם לא ניתנו לו (וכך נאמר גם בתנחומא³ ובבראשית רבה⁴).

יש להבין: בפסוק מוזכרת גם המעלה של בכורה, ומדוע אפוא מסביר רש"י ש„אל תותר“ מוסב רק לגבי „יתר שאת ויתר עז“ – כהונה ומלכות⁵, ולא לענין של „ראובן בכורי אתה...“ הנאמר בתחילת הפסוק⁶? ואדרבה – „בכורי אתה“ הוא הטעם להיותו ראוי לכהונה ומלכות.

אין לומר שרש"י סובר שלפי פשוטו של מקרא לא נלקחה הבכורה מראובן, כיון שזהו פסוק מפורש בדברי הימים⁷: „ובני ראובן בכור ישראל... ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף...“.

יותר מכך: מספר פסוקים לפני כן⁸, מפרש רש"י עצמו, לפי אחד הפירושים, ש„שכם

(1) פרשתנו מט, ג"ד.
(2) אונקלוס, ועד"ז בתיב"ע ות"י כאן.
(3) פרשתנו ט.
(4) פרשתנו פצ"ח, ד. פצ"ט, ו. וכה' באגדת בראשית פפ"ב (פג).
(5) ראה גם אוה"ח כאן.

(6) ומש"כ הרא"ם „והמתרגם שהזכיר גם הבכורה אינו מלשון הכתוב אלא מפי עצמו“ הוא מפני שהתרגום קאי על התיבות „יתר שאת ויתר עז“. וראה ב"ר פצ"ט שם (ועד"ז באגדת בראשית שם) „הבכורה דכתיב ראובן בכורי אתה“. אבל בתנחומא שם: „יתר, בכורה שהיא שני חלקים“.

(7) א ה, א.
(8) מה, כב.

אחד, הוא הבכורה, שיטלו בניו (של יוסף) שני חלקים“. ואף לפני כן, בפרשת וישלח⁹, מפרש רש"י: „בכור יעקב, בכור לנחלה בכור לעבודה בכור למנין. ולא נתנה בכורה ליוסף אלא לענין השבטים שנעשה לשני שבטים“, כלומר, הבכורה – „לענין השבטים“ – נלקחה מראובן, עקב „וישכב...“¹⁰, ונתנה ליוסף.

ב. השאלה אינה על פירוש פסוק זה, אלא על עצם הענין

לכאורה ניתן היה לומר: מדיוק לשון הפסוק „אל תותר“, שנאמר בפסוק בקשר ל„כל אלה“ אשר „הפסיד“ ראובן, מובן, שכונת הפסוק היא למעט את המעלות שלגביהן נאמר הביטוי „יתרות הללו“ – „יתר שאת ויתר עז“, כהונה ומלכות. ואילו מעלת הבכורה שלגביה אין מוזכר הביטוי „יתר“¹¹, אינה נכללת במיעוט של „אל תותר“¹².

אך זוהי הוכחה, מצד לשון הפסוק, לגבי פירוש פסוק זה, שכאן אין מדובר על הפסד הבכורה. אך עדיין אין מובן הטעם לעצם הענין: מדוע שונה הבכורה מן הכהונה ומן המלכות – מדוע מדבר הפסוק רק על הפסדו של ראובן לגבי הכהונה והמלכות, ולא לגבי הפסידו את מעלת הבכורה¹³ – „לענין השבטים“?

(9) לה, כג. וראה פרש"י ויצא כט, לב.

(10) שם, כב.

(11) בתנחומא שם מפרש ד"יתר" קאי על הבכורה (כנ"ל

הערה 6) – אבל מובן שאי"ז ע"ד הפשט.

(12) ואולי זוהי כונת הרא"ם במ"ש ד"הבכורה אינה בכלל שאת ועז, עיי"ש.

(13) בתנחומא באבער (פרשתנו יא) „שלך היתה ראוי כהונה גדולה.. שלך היתה המלוכה ראוי“, ולא נזכר ע"ד הבכורה. אבל מובן שצ"ל הכרה ע"ד הפשט לפרש כן.

ולהעיר שבתנחומא באבער (ויצא יג) איתא: „לא יוכל לבכר את בן האהובה ליוסף למה כי את הבכור בן השנואה יכיר זה ראובן שנאמר ראובן בכורי אתה גו“ (היינו, ד"ראובן בכורי אתה" פירושו שנשארו בכור*). וראה לקמן הערה 51.

(*) ולהעיר שדרשה זו רובאה גם באגדת בראשית פמ"ח

(מט). אף שבפרשתנו מפרש ש"נטלו מנח" ג' כתר"ס ..

אלולי כך בכורי אתה זה בכורה כו" (כנ"ל הערה 4, 6).

לעילוי נשמת

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו' התמים ר' מנחם מענדל ב"ר זאב ע"ה

בוימגארטן

זכה להיות שליח מיוחד

מכ"ק אדמו"ר הריי"ץ נ"ע לאירופה

הי' מקושר לרבתינו הקדושים נ"ע וגוייס לשליחותו של כ"ק אדמו"ר מנחם מענדל נשיא דורנו מלך המשיח

בשכונת כאן צוה ה' את הברכה

הי' שו"ב מומחה

ביתו הי' פתוח לכל הנצרכים במסירות ובאהבה

ועי"ז זכה לקרב הרבה מהם לתומ"צ ולקרבתם לכ"ק נשיא דורנו

ורבים השיב מעון

זכה והשאיר דור ישרים יבורך הולכים בדרך התורה

והמצוה ודרכי החסידות ומקושרים לכ"ק נשיא דורנו

וכמה מהם שלוחי המלך

נפטר בש"ט עש"ק ג' אדר ראשון ה'תשע"ט

ת. נ. צ. ב. ה.

(מנוסח המצבה)

*

נדפס ע"י משפחתו שיחי

(*) ולהעיר שדרשה זו רובאה גם באגדת בראשית פמ"ח (מט). אף שבפרשתנו מפרש ש"נטלו מנח" ג' כתר"ס .. אלולי כך בכורי אתה זה בכורה כו" (כנ"ל הערה 4, 6).

ג.ז.

דורנו זה הוא דור האחרון של הגלות והוא הוא דור הראשון של הגאולה – כהודעת והכרזת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, יוסף שבדורנו (ע"ש יוסף הראשון שהודיע והכריז ש"אלקים פקד יפקוד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב"1), שכבר נשלמו כל מעשינו ועבודתינו, וכבר כלו כל הקיצין וכבר עשו תשובה, וכבר נסתיימו כל ההכנות ובאופן ד"הכנה רבתי", והכל מוכן לסעודה² דלעתיד לבוא, לזיתן ושור הבר³ ויין המשומר⁴.

(משיחות עשרה בסבת (יהפך לשמחה), וש"פ ויחי, י"ד טבת תשנ"ב)

- (1) פרשתנו ג, כד.
- (2) ע"פ ל' חז"ל – אבות פ"ג מט"ז. סנהדרין לה, א ובפרש"י.
- (3) ראה ב"ב עה, א. ויק"ר פ"ג, ג.
- (4) ברכות לד, ב. וש"נ.

ג. פירוש רש"י על „מטרף בני עלית“, והשאלות על כך

בהמשך, על הפסוק¹⁴ „גור אריה יהודה מטרף בני עלית...“ מפרש רש"י: „מטרף, ממה שחשדתיך בטרוף טורף יוסף היה רעה אכלתה¹⁵ וזהו יהודה שנמשל לאריה“; „בני עלית, סלקת את עצמך ואמרת מה בצע...“¹⁶. וכן בהריגת תמר שהודה צדקה ממני¹⁷...“.

יש להבין: מכך שרש"י מוסיף „וכן בהריגת תמר...“ בפירושו על „בני עלית“ ולא בפירושו על המילה „מטרף“, מובן, לכאורה, ש„וכן בהריגת תמר...“ אינו מתייחס למילה „מטרף“ (מהריגת תמר, כפי שמפורש במדרש¹⁸: „מטרף, מטרפה של תמר“) אלא אל המילים „בני עלית“, שב"עלית" הכוונה היא גם ל„עליה“ וסילוק נוסף – מהריגת תמר.

ואין מובן: המילים „בני עלית“ באות כהמשך למילה „מטרף“, וכיצד ניתן, אפוא, לכאורה, להפריד ביניהן, ולבאר, שהמילים „בני עלית“ כוללות שני דברים, ואילו המילה „מטרף“ כוללת דבר אחד בלבד?

בנוסף לכך אין מובן: מהו בכלל ההכרח מפשוטו של מקרא לומר שב"עלית" התכוין יעקב גם להריגת תמר¹⁹, ולא רק לחשד של „טרוף טורף יוסף“, שהרי רש"י אינו אומר (כנאמר במדרש²⁰) שאלה הם שני פירושים, אלא הוא מוסיף זאת כהמשך: „וכן בהריגת תמר“?

ד. לפי רש"י, „מטרף“ – שני הענינים

על השאלה הראשונה ניתן היה להשיב: אכן, רש"י מתכוין לומר ש„מטרף“ מתייחס לשני הענינים, של יוסף ושל תמר. אך הוא כותב, „וכן בהריגת תמר...“ רק לאחר פירושו על „בני עלית“ כדי להסביר כיצד יכולה

המילה „מטרף“ לכלול את הענין של הריגת תמר. כדי להבין זאת יש להקדים ענין נוסף:

ישנם שני אופנים להבנת המשמעות של „מטרף בני עלית“: (א) המילה „בני“ באה כהמשך למילה „מטרף“; „מטרף בני (יוסף) – עלית“ (יהודה)²¹. (ב) המילה „בני“ מוסבת למילה „עלית“²²: „מטרף“ – מן הענין של ה„טרף“²³ – „בני (יהודה) עלית“. ואם מקבלים את הפירוש הראשון, שהמילה „בני“ מחוברת למילה „מטרף“, אי אפשר להסביר ש„מטרף בני“ כולל גם את ענין תמר²⁴.

ולכן, לפני שמוסיף רש"י „וכן בהריגת תמר...“, הוא מוכרח להסביר את „בני עלית“, ולהבהיר ששתי מילים אלו מחוברות – ואשר על כן מצטט רש"י מן הפסוק גם את המילה „בני“, למרות שלצורך פירוש סלקת את עצמך“ חשובה רק המילה „עלית“ – כיון שרק לפי זה יכולה המילה „מטרף“ לכלול גם את הריגת תמר.

ההכרח של רש"י לפרש שהמילה „בני“ קשורה ל„עלית“²⁵ הוא: יעקב אבינו התכוין לשבח כאן את יהודה, וכיון שגם ללא תוספת המילה „בני“ מובן ש„מטרף“ מוסב לענין יוסף, כיון שמוצאים לגביו את הביטוי „טרף“, ולכן ההדגשה ש„מטרף (הוא מ)בני“ אינה תוספת שבה, אלא להיפך: זה מאפשר לומר, שרק מפני שזהו „טרף“ של בן יעקב, ואחיו, הסתלק יהודה מכך.

ולכן פשוטו של מקרא הוא לפי האופן השני: „מטרף – בני (יהודה) עלית“.

אך עדיין אין מובן, כדלעיל: אמנם, המילה „מטרף“ יכולה לכלול גם את הריגת תמר, אך מנין ההכרח של רש"י שהיא כוללת את שני הדברים? ובמיוחד שלגבי תמר אין מוזכר הביטוי „טרף“.

(21) ראה תנחומא שם. שכל טוב כאן. ועוד.
 (22) ראה ת"י כאן. ועוד. וראה רשב"ם כאן.
 (23) ראה חזקוני כאן.
 (24) ראה רא"ם ודברי דוד כאן.
 (25) ברא"ם כאן כ' (בטעם הב') שההכרח הוא מזה גופא "שמלת מטרף כוללת טרף יוסף וטרף תמר כו". אבל מזה שרש"י כ' פירושו על "בני עלית" לפני כתבו "וכן בהריגת תמר כו", מוכח, שיש הכרח לזה גם בלי הפירוש "וכן בהריגת תמר כו".

להביא את 770 הביתה!
 כל מי שהיה ב-770 אי פעם, זוכר בודאי את שלל הקובצים והעלונים המחולקים בכל ליל שבת קודש כעת ניתן להשיג את חלקם ברשת האינטרנט, אצלך בבית! האתר מנוהל ע"י הרה"ת ר' יוסף-יצחק הלוי שגלוב וכתובתו: <http://www.moshiach.net/blind>
 יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

ה. מעלות יהודה „מטרף...“ נמצאות גם אצל ראובן

כדי להבין זאת יש להקדים תמיהה כללית בענין זה: מעלת המלכות, שנלקחה מראובן, ניתנה ליהודה, כנאמר בדברי הימים²⁶, „כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו“. לכך התכוין יעקב באמרו „גור אריה יהודה...“, וכפי שמפרש רש"י²⁷, שזוהי המלכות שניתנה לו (דוד²⁸, שלמה וכו'). הסיבה לנתינת המלכות ליהודה כתובה בברכה עצמה – „מטרף בני עלית²⁹, וכפי שמסיים רש"י את פירושו על „מטרף בני עלית“: „וכן בהריגת תמר... לפיכך, כרע...“.

ואין מובן: מעלתו של יהודה, בסלקו את עצמו מ„חשדתיך בטרף טורף יוסף היה רעה אכלתהו“ על ידי אמירתו „מה בצע...“, היתה גם אצל ראובן, כמסופר בפרשת וישב³⁰, שראובן אמר „לא נכנו נפש“. ואף מעלתו של יהודה, בהודאתו במעשה תמר „צדקה ממני“, נמצאת גם כן אצל ראובן, אשר חזר בתשובה על ש„חללת יצועי עלה“, כפי שמפרש רש"י בפרשת וישב³¹: „במכירתו לא היה... עסוק היה בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו“.

ואדרבה: בשני פרטים אלו היתה מעלת ראובן גדולה יותר, לכאורה, ממעלת יהודה:

(א) יהודה הציל את יוסף ממות לא בכונה להחזירו לאביו, אלא כדי למכרו לישמעאלים³². ובמיוחד כאשר: (א) היה בכוחו להשיבו אל יעקב, כדברי רש"י³³, שהאחים

אמרו לו „אילו אמרת להשיבו היינו שומעים לך“. (ב) אמירתו „מה בצע...“, משמעותה כפירוש רש"י „מה ממון...“. כלומר, הוא לא הרשה להרגו מפני שלא ירויחו מכך, ולכן הציע „לכו ונמכרו לישמעאלים“, ונרויח „ממון“³⁴. לעומת זאת ראובן רצה להשיבו אל יעקב, כנאמר בתורה³⁵ במפורש: „למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו“.

(ב) בהודאת יהודה במעשה תמר – (א) מוצאים רק אמירה חד-פעמית „צדקה ממני“. (ב) ועיקר: אילו לא היה מודה, היה גורם להריגת תמר והעוברים אשר במעיה³⁶, ומובן שיהודה היה מוכרח להודות.

לעומת זאת אצל ראובן (א) חזרתו בתשובה היתה באופן ששנים רבות לאחר מכן הוא עדיין המשיך לעשות תשובה, שהרי מכירת יוסף התרחשה כתשע שנים³⁷ לאחר „בלבל יצועי אביו“. (ב) תשובתו היתה באופן של „עסוק... בשקו ובתעניתו“. (ג) הפעולה של „בלבל יצועי אביו“ נעשתה, כפירוש רש"י³⁸, כי „תבע עלבון אמו“ – משום כיבוד אם – עד כדי כך, שאין הדבר נחשב כחטא, כפי שאומר רש"י³⁸ „ללמדנו שכולן שוין וכולן צדיקים, שלא חטא ראובן“, ולכן „אפילו בשעת הקלקלה קראו בכור“³⁹ – אך למרות זאת הרבה ראובן בתשובה.

ולפי זה תמוה ביותר: כיצד ייתכן שהענין של „מטרף בני עלית“ יהווה סיבה לכך, שיהודה יהיה ראוי למלכות יותר מאשר ראובן⁴⁰?

* * *

בימינו אלה, שמאז כלה חמתו בביהמ"ק, ולאחרי „מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות“⁸, ולאחרי כל הגזירות והשמדות ר"ל ור"ל שסבלו בני באריכות וקושי הגלות האחרון, ובפרט גזירת השואה בדור האחרון, בודאי נעשה הצירוף והזיכוכ בשלימות, „די והותר“ – נעשה הענין ד„סמך מלך בבל“⁹ אך ורק באופן של טוב הנראה והנגלה לעיני בשר, ובלשון חז"ל¹⁰ שהקב"ה אומר לישראל „בני אל תתייראו, כל מה שעשית¹¹ לא עשיתי אלא בשבילכם... הגיע זמן גאולתכם!“

ובדורנו זה (ובפרט בשנה זו, „הי' תהא שנת נפלאות אראנו“) צריכה להיות עיקר ההדגשה... בהענין ד„סומך נופלים“, לחזק ולעודד את רוחם של בני... כולל ובמיוחד – החיזוק והעידוד ע"י האמונה בביאת המשיח ובטחון גמור ש„הנה זה (משיח צדקנו) בא“¹², וההוספה בהכנה לביאתו ע"י התשובה וקיום התומ"צ, ובלשון ההכרזה דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו: „לא לתר לתשובה לאלתר לגאולה“¹³, „שובה ישראל עד ה' אלקיך, והכן עצמך ובני ביתך לקבל פני משיח צדקנו הבא בקרוב ממשי“¹⁴.

(משיחות ש"פ ויחי (ועשרה בטבת יהפך לשמחה) תנש"א)

(26) שם, ב.

(27) וראה גם פרש"י דה"י שם.

(28) ההכרח לפרש כן – ולא שקאי על יהודה עצמו (ובפרט שרש"י ממשך (בד"ה מטרף) וזוהו יהודה שנמשל לאר"י): „מכפל הלשון גור אר"י מוכח שיש ב' דרגות (בתחלה גור... ולבסוף אר"י), ולא מצינו ב' תקופות בענין המלוכה רק בדוד. ולכן מביא רש"י וזוהו שתרגם אנקלוס כ" – לשלול בזה תיב"ע ות"י שתרגמו גור בר אריון“.

(29) ראה גם בעה"ט כאן, וראה גם מדרו"ל: מכילתא בשלח יד, כב. מדרש תהלים מזמור עו, ב. תוספתא ברכות פ"ד, טז, תנחומא פרשתנו י. ב"ר פצ"ט, ח. ועוד.

(30) לז, כא. וראה מקץ מב, כב.

(31) שם, כט.

(32) וראה ריב"א עה"ת כאן.

(33) וישב לה, א.

(34) ראה חד"א ג מהרש"א סנהדרין ו, ב.

(35) וישב לו, כב. וראה רש"י שם.

(36) ובפרש"י וישב (לה, כה): ואל תאבד שלש נפשות.

(37) שהרי לאחרי לידת יוסף עבד יעקב שש שנים בצאן

לבן (פרש"י תולדות כה, ט), ושהו בדרך ב' שנים (פרש"י

ישן תולדות שם. וראה גם פרש"י וישלח לג, יז), ובסופן

הי' מעשה ראובן (וישלח לה, כב) – עפמ"ש"כ בסה"ד

(מבחיני ר"פ שמות) – הי' אז יוסף עכ"פ בן ח' שנים וז'

חדשים – ויוסף נמכר בהיותו בן י"ז שנה.

(38) וישלח לה, כב.

(39) פרש"י שם, כג.

(40) וראה מענה דר"ט (ר"ע) – מכילתא, מדרש תהלים

ותוספתא דלעיל הערה 29. אבל להעיר מפרשי דה"י שם,

א.

(8) תניא רפ"ז.

(9) יחזקאל כד, ב.

(10) יל"ש ישעי' רמז תצט.

(11) כולל גם הפעולה דמלך בבל שאינו אלא כגרון ביד החוצב בו.

(12) שה"ש ב, ח. וראה שהש"ר עה"פ (פ"ב, ח (ב)).

(13) אג"ק שלו ח"ה ס"ע שסא ואילך. שעז ואילך. תח ואילך. ועוד.

(14) „היום יום“ – ט"ו טבת.

הוספה

בשורת הגאולה

יא.

מצינו בגדעון ש"בימיו¹ היו ישראל בצרה והי' הקב"ה מבקש אדם שילמד עליהם זכות. . כיון שנמצא זכות בגדעון שלמד עליהם זכות, מיד נגלה אליו המלאך, שנאמר וירא אליו מלאך ה' ויאמר לו לך בכחך זה, בכח זכות שלמדת על בני², "אמר הקב"ה, יש בך כח ללמד סניגוריא על ישראל, בזכותך הם נגאלים"².

. . . הלימוד זכות בנוגע לקירוב וזירו הגאולה – שכיון שכבר "כלו כל הקיצין"³, עוד בזמן הגמרא, ועאכו"כ לאחרי אריכות וקושי הגלות במשך יותר מאלף ותשע מאות שנה ועדיין לא בא . . . ובנוגע לתשובה («אין הדבר תלוי אלא בתשובה»³) – כבר עשו תשובה, שהרי אין לך אדם מישראל שלא הרהר תשובה (לא רק פעם אחת, אלא) כמה פעמים במשך ימי חייו, שע"ז נעשה "בשעתא חדא וברגעא חדא"⁴ מרשע גמור צדיק גמור, כפס"ד הגמרא⁵ שהמקדש את האשה "על מנת שאני צדיק (גמור⁶) אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה" – הרי בודאי ובודאי שמשיח צדקנו צריך לבוא תיכף ומיד ממש, אשר, כדאי הוא לימוד זכות זה לגאול את ישראל, ובפרט שנוסף על הלימוד זכות, ה"ז גם פס"ד של כו"כ רבנים ומורי-הוראה בישראל, וכיון שהתורה "לא בשמים היא"⁷, הרי, פס"ד זה בב"ד של מטה מחייב כביכול ומזכה גם את ב"ד של מעלה, וכן יקום!

- 1) תנחומא שופטים ד.
- 2) יל"ש שופטים רמז סב.
- 3) סנהדרין צז, ב.
- 4) זח"א קכט, סע"א.
- 5) קידושין מט, ב. רמב"ם הל' אישות פ"ח ה"ה. טוש"ע אה"ע סל"ח סל"א.
- 6) ע"פ גירסת האור זרוע סק"ב.
- 7) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

לקוטי

ויחי

שיחות

ו. שני עונשים לראובן עבור שני הפרטים במעשהו

הדבר יובן על ידי הסבר דברי יעקב לראובן: "פחו כמים אל תותר..."; אשר על כך מפרש רש"י: "ומי גרם לך להפסיד כל אלה. פחו כמים, הפחו והבהלה אשר מהרת להראות כעסך... לכך. אל תותר, אל תרבה ליטול כל היתרות הללו... ומהו הפחו אשר פחות", ורש"י ממשיך ומפרש את פירושו על "כי עלית משכבי אביך אז חללת".

מהמשך דברי רש"י מובן שראובן לא קיבל את "כל היתרות הללו", לא בגלל עצם הפעולה של "עלית משכבי אביך...", אלא מפני "פחו כמים, הפחו והבהלה אשר מהרת להראות כעסך", אלא שה"פחו" התבטא – "ומהו הפחו..." – בענין של "עלית..."⁴¹.

כלומר, מכך שיעקב מקדים ומדגיש בנפרד את הפגם של "פחו כמים", מסיק רש"י, שבענין של "בלבל יצועי אבי" יש שני פרטים: א) עצם הבלבול. ב) עשיית הפעולה באופן של "פחו כמים" –

בעבור כל אחד משני הפרטים הוטל עונש אחר: א) על בלבול יצועי אבי נלקחה ממנו הבכורה, "לענין השבטים", כנאמר בדברי הימים, "ובחללו יצועי אבי נתנה בכורתו..."⁴², וכפי שאומר רש"י מיד בפרשת וישלח⁴³ ש"נתנה בכורה ליוסף". ב) על "פחו כמים... מהרת להראות כעסך", לכן "אל תותר, אל תרבה ליטול כל היתרות הללו" – כהונה ומלכות.

ז. בכורה – חשיבות לעצמו; כהונה ומלכות – כלפי הזולת

הביאור בזה:

ההבדל בין כהונה ומלכות לבין בכורה הוא: המעלות של כהונה ומלכות מתבטאות בעיקר (ובמיוחד בעניינינו) בקשר לזולת, בעיסוק עם

41) וראה קושיית האה"ח כאן. ועוד.

42) ומ"ש שם "כי יהודה גבר באחיו גו" – הוא מאמר המוסגר, כפרש"י שם "זאת א"כ למה לא מלכו בני יוסף וכו'".

43) וראה הערה 9.

האחרים: מהותו של מלך היא אשר יצא לפניהם⁴⁴ – לדאוג לצרכי המדינה וכדומה, כפי שמפרש רש"י כאן על "גור" – "המוציא ומביא את ישראל", ועל "כרע רבץ" – "איש תחת גפנו...". כך גם כהונה, שאחד מענייניה העיקריים, כפי שמפרש רש"י כאן על "יתר שאת", היא נשיאת כפיים – לברך את ישראל⁴⁵, וכן ללמד את העם את דיני התורה, כנאמר⁴⁶, "ובאת אל הכהנים.. והגידו לך את דבר המשפט... על פי התורה אשר ירוך...".

לעומת זאת בכורה היא מעלה לגבי הבכור עצמו, ולא ביחס לזולת⁴⁷. עקב חשיבות הבכורה הוא מקבל פי שניים בנחלה וכדומה.

וזהו ההסבר לשני הפרטים הנ"ל: הענין של "פחו כמים... מהרת להראות כעסך" – שמיד שסבר שמשכבי אבי צריכים להיות באהל לאה התעורר כעסו על הזולת ומיד "מהרת להראות כעסך" ובלבל את יצועי אבי, של הזולת – הוא מעשה הנוגד לדאגה עבור טובת הזולת, ולפיכך היה גם ענשו מידה כנגד מידה, שנלקחו ממנו הכהונה⁴⁸ והמלכות⁴⁹.

לעומת זאת עצם ה"קלוקל" בבלבול יצועי אבי, מצביע על טעות שלו במחשבותיו שלו, שמצד כיבוד אמו ("שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי"⁵⁰) צריכים להיות יצועי אבי באהל לאה. וכיון שהטעות היא "פגם" בו עצמו, לכן הוא איבד את החשיבות שקשורה בו עצמו – הבכורה. לפי זה מובן גם ההבדל העיקרי, שלפי פירוש רש"י ופשוטו של מקרא לא נלקח ענין הבכורה בכללותו מראובן – הוא נשאר "בכור

44) פנחס כו, יז.

45) וראה פרש"י עקב (י, ח): הכהנים, והוא נשיאת כפיים.

46) שופטים יז, ט"א.

47) ראה לקמן הערה 58.

48) ועפ"ז יומתק מה שפרש"י ד"שאת" הוא "לשון נשיאות כפיים", ולא כבשכל טוב כאן: "יתר שאת, יתרון מתנה.. מתנות כהונה" – כי ההדגשה כאן היא בענין של טובת ה"זולת".

49) ראה גם אברבנאל כאן.

ולהעיר ע"ד ההלכה: נשיאת כפיים צ"ל "באהבה" ולא וכו' (שו"ע אדה"ז סקכ"ח סי"ט); בנוגע למלך – ראה רמב"ם הל' מלכים ספ"ב.

50) פרש"י וישלח לה, כב.

לנחלה⁵¹ וכו'. נלקחה ממנו הבכורה רק „לענין השבטים“, ואילו כהונה ומלכות הוא הפסיד לחזוטיין –

שהרי כיון שעצם המעשה של „בלבל יצועי אביו“ אינו חמור כל כך, כי בכונתו היה לתבוע „עלבון אמו“, עד אשר, כפירוש רש"י, „לא חטא ראובן“⁵², „אפילו בשעת הקלקה קראו בכור“, ותשובתו היתה באופן של „עסוק היה בשקו ובתעניתו“ שנים רבות, לכן נלקחה ממנו הבכורה רק „לענין השבטים“.

ח. יהודה – מעלה ביחס לזולת, ראובן – מעלה כשלעצמו

זהו ההסבר גם לכך שמעלת המלכות ניתנה ליהודה עקב „מטרף בני עלית“, למרות שאצל ראובן היתה מעלה גדולה יותר מאשר אצל יהודה, כדלעיל:

ההבדל בין „מטרף בני עלית“ של יהודה לבין מעשי ראובן הוא: באמצעות „מטרף בני עלית“ של יהודה, צמחה למעשה הצלת הזולת. דברי יהודה „מה בצע...“ הצילו את יוסף מ„נהרגנו“ והוציאוהו מן הבור, אשר „נחשים ועקרבים יש בו“⁵³. ועקב אמירתו „צדקה ממני“ ניצלה תמר משריפה.

אצל ראובן, אמנם היתה תשובתו וכוונתו

יותר מאשר אצל יהודה, אך זוהי מעלה בו עצמו; ולא ביחס לטובת הזולת: דבריו „לא נכנו נפש... השליכו אותו אל הבור הזה... למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו“ מצביעים על כוונתו – אך למעשה לא ניצל יוסף על ידי כך מסכנת מות מרעב, אלא רק מ„יד אל תשלחו בו“, ובמיוחד כאשר הבור „נחשים ועקרבים יש בו“,

אמנם, בפשוטו של מקרא ניתן לומר שראובן לא ידע מכך⁵⁴ ואינו אשם בכך, אך למעשה היה יוסף בסכנה.

וכך גם לגבי תשובת ראובן, „עסוק היה בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו“ – היה זה ענין שאינו קשור לזולת⁵⁵. יותר מכך: אילו לא היה ראובן „עסוק... בשקו ובתעניתו“ בעת מכירת יוסף, ייתכן שהיה מוצא עצה להצלת יוסף⁵⁶, כשם שהשפיע על אחיו לפני כן ש„לא נכנו נפש“, ובסופו של דבר היה משיבו „אל אביו“. דוקא מפני התעסקותו עם עצמו, גם אם בעניינים נעלים „בשקו ובתעניתו“, הגיעו למכירת יוסף.

ולפיכך דוקא „מטרף בני עלית“ של יהודה – התייצבותו בפועל למען הזולת והודאתו בקשר להצלת הזולת – מהווה הוכחה להיותו ראוי למלכות, בעוד אשר ראובן ראוי לבכורה בכלל⁵⁷, עקב המעלה הגדולה של תשובתו כשלעצמו, אך לא למלכה⁵⁸.

לפי האמור לעיל מובן בפשטות מדוע מפרש

51 ע"פ פרש"י זה אין מקום (ע"ד הפסוק) לקשיית המפרשים איך העביר יעקב הבכורה ליוסף והרי נאמר (תצא כא, טז) „לא יוכל לבכר גוי“, ובב"ב (קלג, ב) „ואפילו מברא בישא לברא טבא“ – כי לדעת רש"י (ע"ד הפסוק) ה' ראובן בכור גנזחה.. ולא נתנה בכורה ליוסף אלא לענין השבטים וכו'. וראה תנחומא (ויצא) דלעיל הערה 13. ועיין פרש"י פרשתנו מה, היו (וברמב"ן שם) שאין נפק"מ בזה שאפרים ומנשה הם ב' שבטים לענין נחלה (ושק"ט בארוכה במפרשי רש"י שם). אבל ראה פי' שני ברש"י פרשתנו מה, כב (הובא בתחילת השיחה): „הוא הבכורה שיטלו בניו שני חלקים בו“. ואכ"מ.

וע"פ פרש"י ש"לא נתנה בכורה ליוסף אלא לענין השבטים כו" מתורץ בפשטות דיוק לשון הכתוב בדה"י „נתנה בכורתו לבני יוסף“ (ראה תו"ת ויהו מה, כב. ועוד). 52) אף שה' בזה קלקול (כלשון רש"י „אפי' בשעת הקלקה כו"). וראה פרש"י ברכה לג, ו. ולשון רש"י (וישלח שם) „שכולן שוין וכולן צדיקים שלא חטא ראובן“ – הוא ע"ד המפורש לעיל: „הגוי גם צדיק גוי“, אף ש"נקיין כפים" אין כאן (וירא כ, ד"ה. פרש"י שם, 1).

53) פרש"י וישב לו, כד.

רש"י על „מטרף בני עלית“ את שני הדברים, מכירת יוסף ומעשה תמר: יעקב רצה לציין את מעלת יהודה על-פני ראובן, שבעבורה הועברה המלכה – „גור אריה...“ מראובן ליהודה. וכיון שאצל ראובן מוצאים שני עניינים – רצונו להציל את יוסף ותשובתו על „בלבל יצועי אביו“, סביר שהוא מדגיש את מעלות יהודה בשני העניינים.

ט. ההוראה: התעסקות באהבת ישראל

ההוראה מכך מובנת בפשטות:

אל ליהודי להסתפק בהתעסקותו בשלימות עצמו בלבד. הוא חייב לעסוק גם באהבת ישראל, בעשיית טובה ליהודי זולתו. ויותר מכך: אהבת ישראל „זהו כל התורה כולה“⁵⁹, ולכן אף אם הוא עצמו אינו בדרגה גבוהה כל-כך כמישהו אחר העסוק כולו בעשייה למען התעלות ושלימות עצמית, הרי כיון

59) תניא פל"ב (ע"פ שבת לא, א).

שהוא מתעסק בטובת זולתו, הוא קשור ל„כל התורה כולה“.

הדבר בולט יותר בתוצאות של שתי הדרכים של ראובן ושל יהודה:

על ידי כך שראובן „עסוק היה בשקו ובתעניתו“ התאפשרה אולי מכירת יוסף, ולאחריה – גלות מצרים, הראש והשורש לכל הגלויות⁶⁰.

ועל ידי אמירת יהודה „צדקה ממני“, אם כי אין זה כמעלת התשובה של ראובן, דוקא בכך תלויה הגאולה מן הגלות: על ידי כך נולד פריץ, שממנו יצאה מלכות בית דוד⁶¹, עד למלך המשיח – „עלה הפורץ לפניהם...“⁶² – הגואל האחרון, שיפרוץ את גדר הגלות, ויביא את הגאולה האמיתית והשלימה בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ ויחי תש"ל)

60) דכל המלכות נק' ע"ש מצרים (ב"ר פט"ז, ד. וראה ד"ה קול דודי תש"ט בתחילתו).

61) סוף מגילת רות.

62) מיכה ב, יג. אגדת בראשית ספס"ג. רש"י לבי"ר פפ"ה, יד.

לזכות

כ"ק אדוננו מורנו ורבינו

מלך המשיח

ויהי'ר שע"י קיום הוראת

כ"ק אדמו"ר מלך המשיח (בשיחת ב' ניסן ה'תשמ"ח)

להכריז יחי', יקויים הבטחתו הק',

שההכרזה תפעל 'ביאת דוד מלכא משיחא'

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד